

Redakcija časopisa je okupila istoričare iz Evrope i Amerike koji se bave istorijom radničkog pokreta i ostalih socijalnih kretanja od 18—20. vijeka. Mnogi radovi su fundirani na arhivskim dokumentima Instituta za socijalnu istoriju u Amsterdamu i ostalim arhivskim evropskim ustanovama. Rezultat takvih istraživanja su i radovi u ovom broju koji za razliku od ranijih godišta časopisa, više posvećuju pažnju socijalnoj istoriji 20. vijeka. Posebno je zanimljiva problematika iz Kominterne koja je u ranijim godištiman manje tretirana.

Savremena problematika socijalne istorije u vrijeme poslije II svjetskog rata tretira se u radu James Mac Farlanea iz Šefilda pod naslovom *Zastupnici brodarske sindikalne unije u britanskoj trgovačkoj mornarici* (Shipboard Union Representation in the British Merchant Navy). U ovom članku autor je analizirao borbu mornara trgovačke mornarice za dobijanje neke forme trgovačke unije i pokušao da kritički procijeni šemu koja je na kraju nastala između Unije mornara, Nacionalne unije mornarice i brodovlasnika Britanske mornaričke federacije. Tu su posebno objašnjene relacije između pomoćnog brodarskog osoblja i trejd unionske organizacije unutar britanske industrije.

U procjenjivanju brodarskih organizacija treba imati u vidu specifičan momenat u pomorskom životu. Brod je posebna institucija — veli autor — mornareva prostorija za jelo i spavanje i predstavlja mornarevu instancu i socijalnu egzistenciju. Iz toga je proistekla, po riječima pisca, i posebna specifična brodarska organizacija radnika »Shipboard Liaison Schema«, koja je osnovana 1965. poslije dugogodišnjeg pritiska mornara na britansku trgovačku mornaricu. Ta organizacija je postala prvi branilac i zaštitnik socijalnih zahtjeva i opštih interesa mornara.

Autor je izvukao na kraju zaključke, što ukazuje na činjenicu da je pisac uočio probleme i iz njih našao rješenja.

Iz istorije Kominterne i Komunističke partije Francuske značajan je članak profesora istorije iz Čikaga, Williama A. Hoisingtona, Jr. *Klasa protiv klase: Francuska komunistička partija i Kominternu*, studija o izbornoj taktici u 1928. Za ovaj rad korištena je zaostavština Humberta-Droza, koja se čuva u Internacionalnom institutu za socijalnu istoriju u Amsterdamu, te korespondencija Droza sa Toljatičem, časopis Kominterne *Komunistički internacional*, *Le Populaire*, *L'Humanite* itd.

Ovdje je obrađena interesantna tema iz istorije Kominterne, o čemu u istoriografiji međunarodnog radničkog pokreta ima malo radova. Autor konstatuje da je prije 30-tih godina ovoga vijeka Francuska komunistička partija pouzdano odobrila politiku Sovjetskog Saveza prema Kominterni. Međutim, 20-tih godina francuski komunistički lideri su bili podijeljeni u vezi s pitanjem sovjetskog uticaja u Kominterni. Uočljiva je sovjetska dominacija u internacionalnim Kominterninim organizacijama u vremenu predkampanjske diskusije i u toku izbora 1928. godine za Francusku nacionalnu skupštinu. To je dalo mogućnost francuskim komunistima da preispitaju svoju snagu, stil i pozicije u francuskoj politici i uticaj Sovjetskog Saveza.

Neslaganje u povodu izborne taktike dovelo je do zainteresovanosti Kominterninim rukovodilaca za politiku, držanje i stav Komunističke partije Francuske. Jules Humbert-Droz¹), predstavnik Kominterne na Kongresu Francuske komunističke partije u Lulu juna 1926. godine zalagao se da francuski komunisti pojačaju napore za izbornu saradnju sa članovima Socijalističke partije. Izborne akcije i saradnja KP Francuske sa socijalistima takođe je predmet razmatranja u ovome članku. Međutim,

kritika Francuske komunističke partije od strane Kominterne nije primljena s oduševljenjem; francuski komunisti su odbacili sugestiju Kominterne za moralnu i političku reformu. D. Petrovsky, privremeni predstavnik Kominterne u Parizu, koji je bio najmenovan i za rukovodioca Agitpropa Kominterne solidarisao se sa francuskim komunistima protiv Humberta Droza.

U daljem izlaganju autor razmatra odnos rukovodstva Kominterne prema rukovodiocima Komunističke partije Francuske i Humbertu-Drozu, te njihov stav prema Kominterni u toj složenoj situaciji. U svakom slučaju, zaključuje autor, Kominternina je nastojala da se njena taktika provede u Francuskoj komunističkoj partiji. Međutim, kako rukovodioci nisu izvršili odluke Kominterne, ova je preduzela rigoroznije korake prema njima da ih uvjeri u opravdanost svoje politike. Tako je, npr. Marcel Cachin, partijski lider, veteran, dobrovoljno stupio u zatvor, jer je Maurice Thorez riješio da se pokori partijskoj disciplini i revolucionarnoj aktivnosti usklađenoj s Kominterninim uputstvima.

Humbert-Droz¹⁾ novi rukovodilac zapadnoevropskog sekretarijata Kominterne u Berlinu otputovao je u Pariz da informiše francuske komuniste o izbornoj taktici, Kominterne koju je trebalo provoditi u Francuskoj. Politika Kominterne, kako je izložena u taktičkom programu »Klasa protiv klase« u instrukcijama upućenim francuskim komunistima za izbore, reflektovala se i u sovjetskom položaju i svjetlu trenutne stabilizacije kapitalizma u svijetu.

Objavljivanje dokumenata Kominterne upućenih francuskim komunistima izazvalo je različita reagovanja kod partijskih lidera i oni su se opredijelili za i protiv Kominterninih direktiva. Uprkos neslaganju nekih sa instrukcijama Kominterne, Centralni komitet KP Francuske izdao je Otvoreno pismo članovima Partije i objasnio novu izbornu taktiku. U pismu su date detaljnije instrukcije članstvu na osnovu direktiva Kominterne. U isto vrijeme, pismo je predlagalo saradnju sa socijalistima. U predlogu su bili izneseni i minimum programa saradnje (»Klasa protiv klase«) izvještaj francuske komisije na devetom plenumu Egzekutivnog komiteta Kominterne, i rezolucija egzekutivnog komiteta Kominterne. Francuska nacionalna partijska konferencija, održana januara 1928. u Parizu, prihvatila je politiku Kominterne i u tom smislu usvojila rezoluciju.

Poslije nacionalne konferencije, tzv. »francusko pitanje« je bilo razmatrano na devetom plenumu EKKI (9—25. II 1928), na kome su prvaci evropskih komunističkih partija u zajednici sa francuskim partijskim liderima razmotrili i ublažili »latentnu krizu u odnosima između CK KP Francuske i Egzekutivnog komiteta Kominterne.

Francuski socijalisti nisu odgovorili na apel komunista. Zbog toga su socijalisti odlučili da mijenjaju izbornu taktiku. Tada su komunisti pokrenuli seriju uvodnih napada, optužujući socijaliste za kompromis i kolaboraciju sa srednjom klasom, za podupiranje fiskalne politike kapitalista, koja je branila francuski imperijalizam.

Izborni rezultati od 22. IV 1928. bili su porazni za komunističku partiju Francuske. Od 187 poslanika, izabranih u prvom izbornom rezultatu, nijedan nije bio komunist.

Prilog J. Martina Rylea profesora iz Richmonda, *Internacionalna crvena pomoć i strategija Kominterne 1922—1926* (International Red Aid and Comintern Strategy 1922—1926) obrađuje problematiku ove humane radničke organizacije i njene odnose sa Kominternom.

Od brojnih organizacija koje su se razvile u okviru Kominterne nijedna nije proširila svoju aktivnost kao Internacionalna crvena pomoć. Osnovana 1922, služila je Kominterni preko 20 godina, dok nije bila raspuštena 1943. godine. U vrijeme svoga uspona (1932—1933) imala je preko 40 miliona članova i obuhvatala je preko 73 nacionalne sekcije. Crvena pomoć je pomogla hiljadama komunista i revolucionara koji su bili uhapšeni i mučeni od strane buržoaske »klasne pravde« i bijelog terora. Njeno moćno oružje je bila propaganda na velikom broju jezika — te oglasi, leci, listovi, pamfleti, knjige i periodika. Lideri Crvene pomoći inicirali su i rukovodili protest-

¹⁾ Od 1921—1931. Jules Humbert-Droz je rukovodio latinskim sekretarijatom u Kominterni (Francuska, Španija, Portugalija, Belgija i Latinska Amerika). Poslije eliminacije Grigorija Zinovjeva iz Prezidijuma Kominterne, Nikolaj Buharin je bio predsjednik Kominterne. Humbert-Droz je postao Bakunjinov konfident i kolaboracionist i suprotstavio se Staljinu. Droz je isključen iz Egzekutivnog komiteta i sekretarijata Kominterne 1931. godine.

nim demonstracijama i kampanjama 20-ih i 30-ih godina: slučaj s Antonijem Gramsciem, pokušajem paljenja Rajhstaga 27. II 1933. hapšenjem Ernsta Thälmana i u vezi s španskim građanskim ratom.

Između 1922. i 1926. front se razvijao u svojim osnovnim formama kroz razne aktivnosti. Za to vrijeme Kominternu je izrasla u jaku organizaciju. Oštre suprotnosti u ruskoj SKP (b), koje su izbile poslije Lenjinove smrti 1924, odrazile su se i na Crvenu pomoć, Sledstveno tome, autor je postavio sebi cilj da opiše stabilizaciju Internacionalne crvene pomoći i primjenu instrumenta agitacije i propagande Kominterne.

Prvo izvršno tijelo Crvene pomoći bio je mali Centralni biro od 4 osobe. Centralni biro se poslije tri mjeseca (od decembra 1922. do marta 1923), proširio na 8 članova i prerastao u Centralni komitet Crvene pomoći. Prva Internacionalna konferencija CP (Održana u Moskvi u julu 1924. godine) promijenila je naziv centralnog aparata u Egzekutivni komitet CP, povećavši rukovodeće tijelo na 28 članova.

Na osnovu Inprekora, glavnog izvora i literature, pisac u prvom odjeljku razmatra stvaranje i razvitak Internacionalne crvene pomoći. Prvi koraci u stvaranju ove organizacije učinjeni su u avgustu 1922. godine. Prva utemeljenja ove organizacije izvršena su 29. IX 1922. godine, a četvrti kongres Kominterne potvrdio je ovu organizaciju 29. XI 1922. godine. Organizacija je osnovana sa ciljem da pomogne uhapšenim komunistima i političkim emigrantima. Prvi plenum Centralnog komiteta CP, održan u Moskvi 26. VI 1923, zaključio je da se ova organizacija osnuje u svim zemljama gdje je bjesnio bijeli teror. Četvrti kongres Kominterne proglasio je 18. III kao dan ove organizacije, što je, u stvari, simbolisalo uspomenu na dan osnivanja Pariške komune 18. III 1871. »Dan crvenih revolucionarnih boraca«.

Na jednoj konferenciji CP (30. I 1924) u Moskvi izneseni su podaci da su u Njemačkoj hiljade radnika-komunista izloženi zlostavljanju. U Jugoslaviji je režim vršio veliku presiju na ilegalnu KPJ. Slična situacija je bila u Japanu, Bugarskoj i Italiji. Peti kongres Kominterne (17. juna—8. jula 1924) usvojio je rezoluciju o Crvenoj pomoći i ovu organizaciju nazvao »jednom od najznačajnijih oružja Ujedinjenog fronta«, jer je usmjeravala mase »direktno u revolucionarnu borbu proletarijata«.

Na Prvoj internacionalnoj konferenciji Crvene pomoći održanoj u Moskvi od 14—16. VII 1924. usvojeni su stavovi Petog kongresa Kominterne koji su se odnosili na Crvenu pomoć. Na konferenciji je izraženo i mišljenje da ne treba da djeluje Crvena pomoć kad djeluje Kominternu i Komunistička omladinska internacionala (autor ovog mišljenja je Kolarov, predstavnik Bugarske komunističke partije). Israel Amter, predstavnik KP SAD iznio je mišljenje da Internacionalna crvena pomoć nije komunistička organizacija, već »organizacija Ujedinjenog fronta«. Stanislaw Pestowski, poljski komunista rekao je da cilj Internacionalne pomoći zavisi od političke situacije u različitim zemljama. Ta konferencija je pokazala da je unutar organizacije bilo oprečnih mišljenja o ustrojstvu Internacionalne crvene pomoći i njenim fundamentalnim principima.

Dalji podsticaj djelovanja te organizacije dao je Prvi kongres Crvene pomoći Sovjetskog Saveza 17—18. III 1925. godine u Moskvi. Na kongresu je govorio Zinovjev, koji je iznio svoje stavove o revoluciji i gledišta da je Crvena pomoć komunistička organizacija, jedna od sekcija internacionalnog proleterskog pokreta. Rukovodioci Kominterne te Peti (21. III—6. IV 1925) i (Šesti 17. II—15. III 1926) plenumi EKKI dali su svoj pečat i prenijeli uticaj Kominterne na političku aktivnost Internacionalne crvene pomoći. Peti plenum je ukazao na intenzifikaciju bijelog terora i nastiranje fašizma i potrebu klasne borbe.

U posljednjem odjeljku razmatra se aktivnost Internacionalne crvene pomoći u svim zemljama svijeta. Za vrijeme prve četiri godine postojanja razvijena je aktivnost u pružanju pomoći zatvorenim i proganjanim ljevičarskim aktivistima u radničkom pokretu. U tu svrhu, organizacija je između 1923. i 1926. g. potrošila 2,6 miliona dolara. Polovina od te sume je potrošena na političke zatvorenike i njihove porodice. Porodicama zatvorenika dijeljena je hrana, odijelo i manja novčana pomoć. Mnogo je izdato letaka i pamfleta protiv bijelog terora. Organizovane su kampanje protiv bijelog terora u Rumuniji, Poljskoj, Mađarskoj, Bugarskoj itd. Razvijajući se tako Internacionalna crvena pomoć je napredovala i do kraja 1925. imala je 6 miliona članova, a od tog broja milion članova je bio izvan Sovjetskog Saveza (20%). Dvije godine poslije, broj članova se popeo na 8 miliona, a od tog broja polovina članova je bila izvan Sovjetskog Saveza.

Smith Roger iz Glazgova piše o Ranoviktorijskoj strukturi domaćinstava: *Studija jednog slučaja u Notinghamskoj grofoviji* (Early Victorian Household Structure: A Case study Nottinghamshire), Uz pomoć literature i obilnih grafičkih pokazatelja, autor je prikazao socijalnu strukturu gazdinstava polovinom 19. vijeka u Notinghamskoj grofoviji, gdje su bila odvojena domaćinstva radničke klase. Vidljiv je i ekonomski položaj tih domaćinstava radničke klase koji je prikazan grafičkim pomagalima.

Prilog Petera Lundgreeba dra filozofije iz Berlina obrađuje analizu pruskih udružbenika kao pristup temi *Školsko obrazovanje i industrijalizacija* (Analyse Preussischer Schulbücher als Zugang zum Thema »Schulbildung und Industrialisierung).

Rad Ursule Langkao-Alex iz Amsterdama tretira problematiku njemačkih emigrantskih novina i istoriju »Odbora za pripremu njemačkog Narodnog fronta« u Parizu (Deutsche Emigrationspress Auch eine Geschichte des »Ausschusses zur Vorbereitung einer Deutschen Volksfront in Paris«). Imenovanje Hitlera za kancelara 30. I 1933, paljevina Rajhstaga 27. II i drugi događaji koji su poslije toga slijedili bili su uzrok da su Njemačku napustile vodeće političke ličnosti Vajmarske republike, naučnici, umjetnici, pisci, novinari i drugi. Emigranti iz Njemačke razmjestili su se po graničnim državama (Čehoslovačkoj, Francuskoj i Sarskoj oblasti). Čehoslovačka je prvih godina bila centar dviju velikih radničkih partija — Komunističke i Socijaldemokratske partije. U Francuskoj su se bili okupili građanski intelektualci.

2. II 1936. sakupilo se 118 njemačkih emigranata na jedan skup njemačke opozicije u Parizu. Bili su pozvani službeni predstavnici Komunističke i Socijalističke radničke partije pisci, novinari, umjetnici, naučnici i drugi i oni su tog dana osnovali »Odbor za pripremu za osnivanje Njemačkog narodnog fronta«. Za predsjednika je izabran Heinrich Mann.

Značajna emigrantska novina je bio Pariski dnevni list koji je počeo izlaziti 12. XII 1933. godine. Izdavač je bio Vladimir Poljakov, Jevrejin, ruski emigrant u Parizu. On je svojim novcem pokrenuo novine koje su bile lijevo liberalno orijentisane. Poljakov je okupio širok krug svojih saradnika, među kojima je bio čehoslovački ministar spoljnih poslova Eduard Beneš i švajcarski diplomata i istoričar Burckhardt Romain Rollan, Andrea Gidea itd. List je tretirao spoljno-politički i unutrašnji razvitak evropskih država. Poljakova je naslijedio Fritz Wolff kao izdavač novina. U Parizu su izlazila još 3 časopisa: »Der Gegen-Angrif«, Arbeiter-Illustrierte-Zeitug« i »Mittelungen der Deutschen Freiheitsbibliothek«. Kao emigrant Willi Münzenberg je osnovao časopis »Der Gegen-Angrif«, koji je slijedio politiku Komunističke partije Njemačke. Osim ovih, izlazili su još »Das Freie Deutschland«, kao propagandni organ Njemačkog narodnog fronta i »Deutsche Information«, koji je finansirala Komunistička partija Njemačke.

Alan Clifton, sa Univerziteta u Leedsu, objavljuje članak »Trgovačka udruženja u vrijeme I svjetskog rata« (Trade Councils during the First World War).

Značajan prilog je dao Marshal S. Shatz sa Univerziteta u Walthami (Massachusetts) pod naslovom *Makhaevists i ruski revolucionarni pokret* (The Makhaevists and Russian Revolutionary Movement). »Makhaevists«i su bile pristalice Jana Wacławowa Machajskog²⁾, porijeklom poljskog revolucionara i kritičara socijalizma. Machajski je rođen u ruskom dijelu Poljske 1866. i počeo je političku karijeru kao studentski aktivista Varšavskog univerziteta. Marksist je postao prije svoga hapšenja 1892. godine. Zbog toga je bio osuđen na tamnicu od strane ruskih vlasti i protjeran u Villinisk u istočni Sibir. Tu je on ponovno preispitao svoje stavove što je rezultiralo modifikacijom marksizma u doktrinu koja se zove Makhaevism. U suštini tih doktrina leži prefiguracija sada poznate teorije »nove klase«. Najnoviji aspekt doktrine bilo je povezivanje između ove rastuće »nove klase« i socijalizma. Socijalizam je bio ideologija intelektualnih radnika, a socijalisti su služili kao zagovornici njihovih interesa.

Revolucionarni program Machajskog je bio produkt njegovih napora i sljedbenika koji su njegovo učenje primijenili na ruske prilike ranih godina 20-og vijeka. Machajski se inspirisao za svoj revolucionarni program interpretacijom radničke revolucije u junu 1848. u Parizu. On se ponovo vraćao ovoj epizodi u svojim napisima, jer ju je on smatrao kao veliku vododjelicu istorijskih odnosa između radnika i inteligencije u razvitku socijalizma. On je tu revoluciju uzeo kao polaznu osnovu za

²⁾ Ovaj rad uveliko nadopunjuje članak D' Agostina Antonya: *Inteligencija socijalizma i 'Radničke revolucije': pogledi J. W. Machajskog* objavljenog u International Review of Social History, Amsterdam 1969.

svoje poglede o revoluciji iz juna 1848. i Marksovo djelo »Klasna borba u Francuskoj 1848—1950. godine«.

Tako je Machajski, privučen velikom važnošću junjskih događaja iz 1848. godine, shvatio protivurječnosti između inteligencije i proletarijata. U nekim svojim postavkama Machajski se pokazao kao sljedbenik Bakunjinina.

Autor članka dalje iznosi političku i mislilačku aktivnost Machajskog u Rusiji početkom XX vijeka. Posebno se zainteresovao za generalni štrajk u Rusiji 1903. godine. Uloga Makhaevisma u ruskoj revoluciji nije bila završena. Poslije kratkog pokušaja da se oživi njegov pokret u Ruskoj Poljskoj, Machajski se povukao iz aktivne politike i koncentrisao se na izučavanje problema života u zapadnoj Evropi. Izbijanje februarske revolucije 1917. u Rusiji zateklo ga je u Parizu, gdje je radio kao arhivist u jednoj banci. Krajem tjuna 1917. napustio je posao i čekao dozvolu Ruske vlade da se povрати natrag u Rusiju.

Poslije njegova povratka, manje grupe njegovih sljedbenika skupljale su se i pokušavale da ožive radničke zavjere u Petrogradu. Šef zavjerenika bio je propagator među radnicima Branislaw Mitkiewicz, koji je ranije pripadao makhaevističkim grupama u Irkutsku i Odesi.

Machajski je umro u Moskvi 19. II 1926. godine. Međutim, poslije toga, Makhaevizam nije bio sasvim zaboravljen u Sovjetskom Savezu.

James H. Treble iz Glazgova objavio je rad: *Stavovi prijateljskih društava prema pokretu za državne penzije u Velikoj Britaniji 1878—1908*, (*The Attitudes of Friendly Societies Towards the Movement in Great Britain for State Pensions 1878—1908*).

Problematiku iz istorije druge polovine 19. vijeka tretira članak Shlomo Na'ama, profesora socijalne istorije na Univerzitetu u Tel Avivu, pod naslovom: *Slučaj Eichler. O ranoj istoriji njemačkog radničkog pokreta* (*Der Fall Eichler. Zur Frühgeschichte der Deutschen Arbeiterbewegung*). Prvi organizator velikog stila u novosnovanom njemačkom radničkom pokretu 1862—1863. bio je lakirer Casimir Eichler. On je poticao iz Macklenburga-Sterlitzta. Eichler je nekoliko godina stanovao u Berlinu i radio u fabrici za proizvodnju vagona. Već u jesen 1862. bio je u dobrim odnosima sa vladom. Prije Božića dobio je novčanu pomoć od Bismarcka, kako se vidi iz Zitelmannove zaostavštine. Stoga se on može nazvati »Bismarkovim agentom u radničkom pokretu«. On je ustvari djelovao kao »agent provokator« u radničkom pokretu. On je slao policiji informacije što se dešavalo u radničkom pokretu. Autor dalje ukazuje na štetne posljedice po radnički pokret koje je izazvalo djelovanje Eichlera.

Vidan je uticaj na radnički pokret u Njemačkoj imalo djelovanje Liebknechta, Lassalla i Bebela, kao i Internacionale. Pisac objašnjava prvu fazu konstituisanja radničkog pokreta u jesen 1862. i djelatnost Eichlera u njemu. Iz članka se vidi da je Eichler informisao Bismarcka o svim kretanjima u radničkom pokretu i da je Bismark imao povremeni interes za socijalna pitanja.

Problematiku iz druge polovine 19. vijeka obrađuje takođe rad Brian Harrisona iz Oksforda, *Britanski pokret za zabranu alkohola 1853—1872, biografska analiza*. (*The British Prohibitionists 1853—1872, A Biographical Analysis*).

U rubrici dokumenti, Yvon Bourdet, profesor iz Pariza objavljuje: *Otto Bauer i Sovjetska Rusija: Četiri neobjavljena pisma Ota Bauera Karlu Kautskom* (*Otto Bauer et la Soviétique: Quatre Lettres inédites d' Otto Bauer a Karl Kautsky*). Internacionalni institut za socijalnu istoriju u Amsterdamu sačuvao je u Fondu Kauckog 72 pisma Ota Bauera. Međutim, odgovori Karla Kauckog nisu se mogli pronaći smatra se da su izgubljeni. Poslije neuspjelog radničkog ustanka 12. II 1934. u Austriji Otto Bauer se sklonio u Brnu a Dolfusova policija je pretražila njegov stan i iz njega odnijela sve dokumente. Kasnije, 1938. kada je Bauer emigrirao u Pariz, njegovi dokumenti su takođe uništeni. U svakom slučaju pisma Bauera Kauckom predstavljaju srž njegove sačuvane korespondencije.

Bourdet objavljuje 4 Bauerova pisma Kauckom od kojih se tri, in extenso, kao izvori za oktobarsku revoluciju, odnose na period 1917—1920, a jedno je iz 1931. godine. U tim pismima se daje ocjena ruske revolucije poslije pobjede boljševika. Bauer živo poriče kritiku koju su zapadni socijalisti uputili boljševicima. Prema njemu, boljševici su uspješno izveli revoluciju, oštro se obračunavajući sa prošlošću.

Na kraju svake, od tri sveske, koje izlaze tri puta godišnje prilaže se odabrana najnovija bibliografija s područja socijalne istorije iz raznih zemalja i kontinenata. Svaka od bibliografskih jedinica popraćena je kratkim sadržajem knjige.

Uroš NEDIMOVIĆ